

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання самостійної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Кропивницький, 2024

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання самостійної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Затверджено на засіданні
кафедри економіки,
підприємництва та готельно-
ресторанної справи
Протокол № 1 від 29.08.24

Кропивницький, 2024

Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності : методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання самостійної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» / Укладачі : Р.І. Жовновач, Н.П. Сисоліна. Кропивницький : ЦНТУ, 2024. – 66с.

Укладачі:

ЖОВНОВАЧ Руслана Іванівна, професор кафедри маркетингу та економічної теорії, доктор економічних наук ЦНТУ;

СИСОЛІНА Наталія Петрівна, доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи, кандидат економічних наук ЦНТУ.

Рецензент: ШАЛІМОВА Н.С., професор, декан факультету економічного, доктор економічних наук ЦНТУ

Методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання самостійної роботи з дисципліни «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності» містять навчальну програму курсу, комплекс навчально-методичного забезпечення до кожної теми курсу (питання для поглибленого вивчення матеріалу, теми рефератів, практичні кейси); орієнтовні питання для заліку, а також список джерел для поглибленого вивчення курсу.

© Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності / Р.І.Жовновач, Н.П. Сисоліна, 2024
© ЦНТУ, 2024

ВСТУП

У сучасному українському суспільстві економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності мають вирішальне значення, оскільки включають питання: Військова та політична нестабільність: непередбачувані події та мінливе геополітичне середовище створюють унікальні ризики для бізнесу, що вимагають системного підходу до їх ідентифікації та мінімізації. Глобалізація та конкуренція: в умовах відкритого ринку підприємства стикаються не лише з внутрішньою, але й з міжнародною конкуренцією та новими видами загроз (економічний шпіонаж, недобросовісна конкуренція). Прискорення технологічного прогресу: цифровізація бізнес-процесів робить підприємства вразливими до кібератак, витоків даних та технологічних ризиків, що потребує посиленних заходів інформаційної безпеки. Нестабільність ринків: економічні кризи, інфляція та коливання валютних курсів створюють фінансові ризики, які можуть призвести до банкрутства без ефективного управління. Законодавчі зміни: часті зміни в законодавстві, податковій політиці та регуляторній базі вимагають від бізнесу постійної адаптації та правового захисту.

Економічна безпека підприємства — це стан захищеності його фінансових, матеріальних, кадрових, інформаційних та інтелектуальних ресурсів від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє забезпечити його стабільне функціонування та стійкий розвиток. Управління ризиками — це процес виявлення, оцінки, аналізу, моніторингу та контролю потенційних загроз для бізнесу з метою мінімізації негативних наслідків. По суті, це цілісна система, спрямована на запобігання втратам, забезпечення безперервності бізнес-процесів та створення умов для досягнення стратегічних цілей.

Економічна безпека та управління ризиками є широкими поняттями, що охоплюють багато аспектів, включаючи фінансову безпеку (захист фінансових потоків, управління боргами, інвестиціями та забезпечення платоспроможності); інформаційну безпеку: захист конфіденційних даних, комерційної таємниці та протидія кіберзагрозам; кадрову безпеку: запобігання ризикам, пов'язаним із недобросовісними діями співробітників, їхньою

кваліфікацією та лояльністю; правову безпеку: забезпечення дотримання законодавства, захист від судових позовів та укладення безпечних угод; технологічну безпеку: захист інтелектуальної власності, патентів та технологічних процесів від копіювання чи викрадення.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності» – забезпечення базової підготовки здобувачів вищої освіти в галузі економічної безпеки, формування комплексу знань про використання теоретико-методичних основ оцінки та аналізу стану економічної безпеки підприємства для формування навичок розробки практичних рекомендацій щодо зниження ризиків підприємства та розробки антикризових заходів.

Завдання для здобувача – у межах часу, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, керуючись отриманою від лектора і асистента навчальною інформацією (наданою відповідно до даної робочої програми) забезпечити:

- формування компетентностей, важливих для особистісного розвитку фахівців та їх конкурентоспроможності на сучасному ринку праці;
- освоєння методів та інструментарію проводити оцінку та аналіз стану економічної безпеки та ризиків підприємства;
- набуття навичок розробки комплексу рекомендацій для зниження ризиків підприємства та розробки антикризових заходів;
- оволодіння навичками виявляти стимулюючі або загрожуючі фактори; оцінювати ризики та ймовірності банкрутства підприємства.

Вивчивши курс «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності», здобувач повинен:

- знати базові поняття: що таке економічна безпека підприємства, її види та складові; розуміти сутність і класифікацію ризиків (фінансові, виробничі, маркетингові, інвестиційні) та методи їх оцінки.
- вміти розробляти стратегії безпеки: створювати систему захисту активів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз;

проводити аудит безпеки: оцінювати рівень захищеності підприємства та виявляти слабкі місця; розробляти заходи для мінімізації ризиків та запобігання кризовим ситуаціям.

- управляти ризиками та загрозами: ідентифікувати потенційні ризики: аналізувати чинники, що можуть призвести до збитків або втрат; застосовувати методи управління ризиками: використовувати інструменти для їх зниження, диверсифікації, страхування або передачі; розробляти план дій на випадок надзвичайних ситуацій.
- управляти інформаційною безпекою: захищати комерційну таємницю та конфіденційні дані; запобігати витоку інформації та несанкціонованому доступу; використовувати сучасні технології для захисту інформаційних систем.
- приймати управлінські рішення в умовах ризику: оцінювати альтернативи з урахуванням потенційних загроз та можливих наслідків; використовувати кількісні та якісні методи аналізу для обґрунтування рішень; адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища, швидко реагуючи на нові виклики.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні основи економічної безпеки

Сутність та зміст економічної безпеки розглядається через: Визначення економічної безпеки підприємства. Рівні економічної безпеки (національний, регіональний, галузевий, підприємства). Основні функції та завдання економічної безпеки. Принципи формування системи економічної безпеки. Взаємозв'язок економічної безпеки з іншими видами безпеки (фінансова, інформаційна, кадрова тощо). Загрози та небезпеки економічної безпеки. Класифікація загроз за походженням (зовнішні/внутрішні). Класифікація загроз за сферами виникнення (фінансові, виробничі, маркетингові, інноваційні, інформаційні). Деструктивний вплив загроз на функціонування підприємства. Механізми виявлення та ідентифікації загроз. Оцінка рівня небезпеки загроз. Показники та критерії оцінки економічної безпеки. Система показників фінансової стійкості (платоспроможність, ліквідність). Показники ефективності виробництва та реалізації продукції. Показники інноваційної активності та конкурентоспроможності. Кадрові показники та рівень соціальної захищеності. Застосування інтегральних показників для комплексної оцінки. Визначення граничних значень та зони безпеки. Види економічної безпеки підприємства: фінансова безпека (оптимізація грошових потоків, управління боргами), виробнича безпека (технологічна ефективність, якість продукції), інноваційна безпека (захист інтелектуальної власності, розвиток R&D), маркетингова безпека (позиція на ринку, репутація), кадрова безпека (захист персоналу, збереження ключових спеціалістів), інформаційна безпека (захист даних, кібербезпека). Законодавчо-нормативна база регулювання економічної діяльності. Державні програми підтримки та розвитку підприємництва. Фіскальна та монетарна політика, що впливає на бізнес-середовище. Історичний аспект та еволюція концепції економічної безпеки: розвиток поглядів на економічну безпеку в різні історичні періоди.

Тема 2. Система управління економічною безпекою підприємства

Цілі та завдання системи управління економічною безпекою: Визначення стратегічних та тактичних цілей системи. Забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства. Мінімізація негативного впливу загроз. Оптимізація використання ресурсів безпеки. Підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Формування культури економічної безпеки в організації. Принципи побудови ефективної системи управління: комплексність та системність підходу; безперервність та динамічність функціонування; превентивність та адаптивність; економічна доцільність та ефективність; відповідальність та підзвітність; принцип єдності та взаємодії всіх підрозділів. Організаційна структура системи управління економічною безпекою. Функції та етапи процесу управління економічною безпекою. Діагностика та моніторинг стану економічної безпеки. Планування заходів із забезпечення безпеки (стратегічне, тактичне). Організація виконання запланованих заходів. Контроль та оцінка ефективності системи. Регулювання та коригування системи. Прогнозування майбутніх загроз та розробка сценаріїв реагування. Інструменти та механізми забезпечення економічної безпеки: правові (договори, внутрішні положення), організаційні (розробка регламентів, інструкцій), економічні (система стимулювання, фінансовий аналіз), технічні (системи безпеки, інформаційні технології), психологічні (формування лояльності персоналу), інформаційні (системи моніторингу ринку, конкурентної розвідки). Взаємозв'язок системи управління економічною безпекою зі стратегією підприємства, зокрема стратегічне планування заходів з мінімізації загроз.

Тема 3. Особливості забезпечення економічної безпеки в організаціях різних форм власності та видів діяльності

Економічна безпека приватних підприємств: виклики, пов'язані з конкурентним середовищем та рейдерством. Особливості захисту комерційної таємниці та інтелектуальної власності. Гнучкість у прийнятті рішень щодо заходів безпеки. Обмеженість ресурсів для реалізації повноцінної системи безпеки. Специфіка взаємодії з державними контролюючими органами. Економічна безпека державних підприємств: вплив державного регулювання та політики; відповідальність перед суспільством та державними інтересами; ризики, пов'язані з корупцією та неефективним управлінням, особливості фінансування та бюджетних обмежень. Проблеми приватизації та реструктуризації. Забезпечення прозорості та підзвітності. Економічна безпека акціонерних товариств: захист прав акціонерів та інтересів інвесторів. Економічна безпека малих та середніх підприємств: висока чутливість до змін зовнішнього середовища; обмеженість фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів; залежність від ключових постачальників та споживачів; акцент на превентивних заходах та швидкій адаптації. Значення кооперації. Особливості економічної безпеки в різних видах діяльності: промисловість (ризики виробничих збоїв, технологічного відставання, екологічні загрози), сфера послуг (ризики репутації, залежність від людського фактора, інформаційна безпека клієнтських даних), аграрний сектор (залежність від природних умов, ризики врожайності, цінові коливання), ІТ-сфера (кіберзагрози, захист інтелектуальної власності, відтік кадрів), торгівля (ризики логістики, недобросовісна конкуренція, залежність від постачальників), будівництво (ризики проектів, фінансові ризики, залежність від дозвільних документів). Регіональні та галузеві особливості забезпечення економічної безпеки.

Тема 4. Система управління ризиками в підприємницькій діяльності

Концепція та класифікація ризиків. Визначення ризику в підприємницькій діяльності. Класифікація ризиків за джерелом виникнення (зовнішні, внутрішні), за видами (фінансові, виробничі, маркетингові, інноваційні, екологічні, політичні тощо). Систематизація ризиків за можливими наслідками. Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризику. Взаємозв'язок ризиків з невизначеністю. Етапи процесу управління ризиками: ідентифікація ризиків, аналіз ризиків, оцінка ризиків, розробка стратегій та методів реагування на ризики, моніторинг та контроль ризиків, документування та звітність. Методи ідентифікації та аналізу ризиків: якісного аналізу (експертні оцінки, SWOT-аналіз, Дельфі, мозковий штурм), кількісного аналізу (статистичні, метод аналогій, дерево рішень, імітаційне моделювання, метод Монте-Карло), аналіз чутливості та сценарний аналіз. Стратегії та методи реагування на ризики. Інструменти та механізми управління ризиками: страхування (майнове, фінансове, відповідальності), хеджування (фінансові інструменти для захисту від цінкових коливань), формування резервів та фондів, диверсифікація діяльності, портфеля інвестицій, розробка внутрішніх положень та політик, застосування інформаційних систем управління ризиками. Впровадження системи управління ризиками на підприємстві.

Тема 5. Методичне забезпечення оцінювально-аналітичної системи економічної безпеки

Принципи побудови оцінювально-аналітичної системи (комплексність та багатомірність оцінки, динамічність та безперервність моніторингу, адекватність та об'єктивність показників, прозорість та доступність інформації, своєчасність та прогностичний характер, взаємозв'язок з системою стратегічного

управління). Джерела інформації для оцінки економічної безпеки (результати внутрішніх аудитів та перевірок, зовнішні аналітичні звіти та дослідження тощо) Методичні підходи до оцінки фінансової складової економічної безпеки. Аналіз показників платоспроможності та ліквідності. Оцінка фінансової стійкості та автономії. Аналіз ділової активності та рентабельності. Використання Z-рахунку Альтмана та інших моделей прогнозування банкрутства. Оцінка грошових потоків та управління оборотним капіталом. Бенчмаркінг фінансових показників з конкурентами. Методичні підходи до оцінки інших складових економічної безпеки (виробничої, інноваційної, маркетингової, кадрової, інформаційної, екологічної).

Тема 6. Економічна безпека в системі корпоративних відносин підприємства

Управління економічною безпекою в корпорації вимагає системного підходу, що поєднує фінансові, юридичні та управлінські механізми. Захист прав акціонерів є першочерговим завданням корпоративного управління, оскільки від цього безпосередньо залежать інвестиційна привабливість, стабільність капіталізації та репутація компанії. Ризики корпоративного управління та внутрішніх конфліктів. Забезпечення інформаційної прозорості та звітності. Захист від недружніх поглинань та корпоративного шантажу. Вплив ринкової капіталізації на рівень безпеки. Роль наглядових рад та аудиторських комітетів. Роль галузевих асоціацій та об'єднань. Формування регіональних кластерів безпеки. Метод дисконтування як спосіб оцінки ступеня інвестиційного ризику. Формування корпоративної культури.

Тема 7. Дослідження особливостей управління ризиком інноваційних проєктів

Сутність та класифікація інноваційних ризиків: за видами інноваційних ризиків (технічні, технологічні, ринкові, фінансові, управлінські). Джерела виникнення інноваційних ризиків. Відмінності від традиційних підприємницьких ризиків. Етапи та особливості управління інноваційними ризиками: ідентифікація (від ідеї до комерціалізації), оцінка, реагування, моніторинг. Методи оцінки інноваційних ризиків: Якісні - експертні оцінки, SWOT-аналіз інновації, матричний аналіз, аналіз сценаріїв. Кількісні : дисконтування грошових потоків з урахуванням ризику, методи моделювання (Монте-Карло), аналіз чутливості, використання теорії ігор. Аналіз дерева рішень для вибору оптимальних інноваційних стратегій. Застосування критеріїв NPV, IRR з поправкою на ризик. Оцінка патентної чистоти та ризиків інтелектуальної власності. Аналіз ринку для визначення ризиків попиту та конкуренції. Стратегії та інструменти мінімізації інноваційних ризиків: диверсифікація інноваційного портфеля; дослідження та розробки; тестування та пілотування. Співпраця та партнерство: спільні підприємства, альянси, кластери для розподілу ризиків. Гнучкі методології управління проєктами (Agile, Scrum): швидка адаптація до змін; страхування окремих аспектів інноваційного проєкту. Особливості фінансування інноваційних проєктів та ризику.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ НА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Практичні заняття відіграють ключову роль у навчальному процесі, забезпечуючи закріплення лекційного матеріалу, розширення теоретичних знань та формування практичних умінь у здобувачів вищої освіти.

Практичне заняття представляє собою організовану викладачем форму навчальної діяльності, спрямовану на поглиблене вивчення конкретних аспектів дисципліни та розвиток навичок практичного використання теоретичних знань через виконання спеціально розроблених завдань.

Під час практичних занять здобувачі під наглядом викладача працюють над конкретними завданнями, що сприяє міцному засвоєнню теоретичного матеріалу та формуванню здатності застосовувати отримані знання на практиці.

Протягом семестру здобувачі зобов'язані регулярно та результативно брати участь у роботі практичних занять через різноманітні форми активності:

- **Усні відповіді на запитання.** Здобувачі демонструють рівень засвоєння матеріалу через відповіді на питання, що охоплюють зміст практичного заняття, лекційний матеріал та дискусійні аспекти теми. Відведений час на відповідь становить 2-3 хвилини. Якість відповіді оцінюється за критеріями змістовності, повноти, ясності викладу та обґрунтованості.

- **Активна участь у дискусіях.** Здобувачі беруть участь у обговоренні проблемних питань теми. Ефективна участь у дискусії передбачає уважне слухання виступів, надання змістовних доповнень до недостатньо розкритих аспектів, указівку на неточності у відповідях, представлення альтернативних точок зору. Оцінювання відбувається на основі змістовності внеску, доречності зауважень та прояву критичного мислення.

- **Експрес-опитування.** Ця форма контролю дозволяє здобувачам структурувати знання та розвивати навички стислого та точного формулювання відповідей. Викладач ставить питання

та випадковим чином обирає студентів для відповіді, охоплюючи всіх присутніх. Основним критерієм оцінки є точність відповіді.

- **Тестовий контроль** Тестування здійснюється через платформу дистанційного навчання ЦНТУ в рамках курсу «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності» з метою перевірки рівня засвоєння матеріалу та систематизації теоретичних і практичних знань здобувачів. Оцінка виставляється за правильність відповідей.

- **Презентаційні виступи.** Представлення результатів самостійної роботи (доповідей, аналітичних оглядів, есе, розрахунків) демонструє дослідницькі здібності здобувачів, уміння систематизувати інформацію та формувати власну позицію щодо сучасних проблем. Презентації створюються за допомогою програм Canva, PowerPoint, Google Презентації тощо.

Вимоги до презентації: наявність титульного слайда з темою, прізвищем та ініціалами автора, групою та роком; рекомендована кількість слайдів - до 10; тривалість виступу до 5 хвилин. Оцінювання проводиться за критеріями якості виконання, ступеня засвоєння матеріалу та оформлення.

Результати роботи на практичних заняттях враховуються при формуванні підсумкової семестрової оцінки здобувача.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Загальна характеристика самостійної роботи.

Самостійна робота здобувачів є обов'язковим компонентом освітнього процесу при вивченні курсу «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності» і становить головний інструмент опанування навчальним матеріалом поза межами аудиторних занять. Знання, здобуті здобувачами під час індивідуального навчання, підлягають оцінюванню на всіх етапах контролю нарівні з матеріалом, що вивчався на лекціях і практичних заняттях.

Структура самостійної діяльності здобувачів.

Самостійна навчальна діяльність включає:

- вивчення та опрацювання лекційних матеріалів;
- розгляд проблемних питань для групових обговорень;
- підготовчу роботу до практичних занять;
- підготовку до різних форм контролю (експрес-опитування, тестів, іспиту).

Самостійна діяльність здобувачів з даної дисципліни розподіляється на два типи: обов'язкову та факультативну індивідуальну роботу.

Обов'язкова самостійна робота включає завдання, які здобувач зобов'язаний виконати під час освоєння курсу «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності».

Основні напрямки обов'язкової самостійної роботи:

- **Вивчення лекційних матеріалів.** Здобувачі можуть фіксувати власні роздуми та питання, які виникають під час прослуховування лекцій або при самостійному опрацюванні матеріалу. Сформульовані запитання можна адресувати лектору наприкінці лекції або викладачу під час практичного заняття.

- **Підготовка до практичних занять.** Підготовчий процес до кожного заняття здійснюється згідно з планами лекцій і практичних занять. Тематика, плани занять та рекомендована література доступні на платформі дистанційного навчання ЦНТУ в

курсів «Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності».

Факультативна індивідуальна робота.

Факультативна самостійна робота включає альтернативні завдання, з яких здобувач може вибрати за власним бажанням після узгодження з викладачем.

Індивідуальна робота спрямована на поглиблене вивчення дисципліни та створення можливостей для розкриття творчого, наукового, винахідницького та креативного потенціалу здобувачів. Ця діяльність здійснюється в позааудиторний час згідно з графіком, затвердженим кафедрою фінансів, банківської справи та страхування.

Види факультативної індивідуальної роботи:

1. Підготовка доповідей. Здобувачі, які бажають підготувати доповідь, обирають тему з переліку, розміщеного на сторінці дисципліни в системі дистанційного навчання ЦНТУ moodle. Список літературних джерел здобувач складає самостійно або використовує рекомендовані матеріали. Викладач надає консультації щодо структури роботи, допомагає у визначенні актуальності теми та формулюванні висновків. На основі доповіді створюється презентація, яка представляється на відповідному практичному занятті.

Оцінювання проводиться за критеріями якості представленого матеріалу, вміння структурувати інформацію, демонстрації критичного мислення та здатності формулювати власну позицію.

2. Написання есе. Здобувачі обирають тему есе з запропонованого переліку на платформі moodle. Джерела інформації підбираються самостійно або використовуються рекомендовані матеріали.

Есе відображає особисті погляди здобувача, його сприйняття конкретної проблеми або питання.

Рекомендований обсяг есе - 2-3 сторінки. Структурно есе доцільно поділити на три частини:

- обґрунтування актуальності теми та критичний аналіз наукових публікацій;
- виклад власної позиції з аргументацією;
- формулювання підсумків.

Викладач консультує щодо структурних особливостей есе, допомагає у визначенні актуальності та формулюванні висновків. За матеріалами есе здобувач може створити презентацію для представлення на практичному занятті.

Критерії оцінювання включають якість есе, вміння систематизувати матеріал, прояв критичного мислення та здатність стисло і обґрунтовано висловлювати думки.

3. Створення аналітичного огляду. Здобувачі обирають тему з переліку на платформі moodle та систематизують різноманітні підходи до вивчення обраного питання. Список літературних джерел формується самостійно, але має включати не менше 5 джерел.

Структура аналітичного огляду:

- титульна сторінка;
- основний розділ з викладом матеріалу;
- перелік використаних джерел.

Огляд презентується на практичному занятті відповідної тематики. Здобувач може підготувати презентацію або оформити роботу на папері згідно з вимогами: обсяг до 6 сторінок, шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, вирівнювання за шириною, поля - ліве 30 мм, праве 10 мм, верхнє та нижнє по 20 мм.

Оцінювання здійснюється за обсягом опрацьованого матеріалу та вмінням його систематизувати і критично аналізувати.

4. Розрахункові завдання. Розрахункова робота є формою індивідуальної самостійної діяльності, спрямованої на закріплення, поглиблення та узагальнення отриманих знань. Завдання розміщені на платформі moodle.

Для проведення розрахунків використовуються офіційні статистичні дані та рекомендована література. Результати розрахунків та висновки оформлюються у вигляді презентації або друкованої роботи.

Критерії оцінювання - якість виконання розрахунків та обґрунтованість висновків.

5. Участь у науково-практичних заходах. Для участі в конференціях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських, університетських) здобувач за узгодженням з викладачем обирає проблематику, пов'язану з логістичним менеджментом, та готує доповідь і тези самостійно або у співпраці з викладачем.

При написанні тез можуть використовуватися матеріали інших індивідуальних робіт: есе, доповідей, аналітичних оглядів.

Критерій оцінювання - факт публікації тез доповіді.

6. Підготовка наукових статей. За узгодженням з викладачем здобувач обирає проблематику логістичного менеджменту для написання статті самостійно або у співавторстві з викладачем.

Для статті можуть використовуватися матеріали попередніх індивідуальних робіт.

Критерій оцінювання - наявність опублікованої статті.

Підсумкове оцінювання.

Результати виконання самостійних завдань враховуються при формуванні семестрової підсумкової оцінки здобувача.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема 1. Теоретичні основи економічної безпеки

Кейс 1. Визначення та принципи економічної безпеки

Ситуація: Молодий український IT-стартап "Інновація Плюс" швидко розвивається, розробляючи програмне забезпечення для оптимізації логістики. За останні два роки компанія значно збільшила свій дохід та штат. Засновники розуміють, що разом зі зростанням з'являються і нові ризики, але вони не мають чіткого уявлення про те, що таке економічна безпека та як її формувати. Їм потрібен системний підхід.

Завдання:

1. Сформулюйте визначення економічної безпеки саме для цього підприємства, враховуючи його специфіку (стартап, IT-сфера).
2. Визначте, на якому рівні економічної безпеки (національному, галузевому, підприємства) "Інновація Плюс" може впливати і на який впливають зовнішні фактори.
3. Назвіть основні функції та завдання, які має виконувати система економічної безпеки в компанії "Інновація Плюс".
4. Запропонуйте, які принципи мають бути покладені в основу формування цієї системи.

Кейс 2. Загрози та небезпеки

Ситуація: Приватна пекарня "Хлібний Дім" зіткнулася з низкою проблем. По-перше, велика мережа супермаркетів, що є її основним конкурентом, запустила власне виробництво хлібобулочних виробів, пропонуючи їх за значно нижчою ціною. По-друге, один із ключових технологів звільнився і, як стало відомо, передав рецептуру конкурентам. По-третє, через нестабільність на валютному ринку різко подорожчала сировина, що призвело до збільшення собівартості.

Завдання:

1. Класифікуйте кожну із загроз за походженням (зовнішня/внутрішня) та сферою виникнення (фінансова, виробнича, маркетингова, кадрова тощо).
2. Оцініть деструктивний вплив кожної із загроз на функціонування пекарні.
3. Опишіть механізми, які могли б допомогти власнику "Хлібного Дому" виявити та ідентифікувати ці загрози на ранній стадії.

Кейс 3. Показники та критерії оцінки

Ситуація: Мале підприємство, що займається виробництвом меблів, хоче комплексно оцінити рівень своєї економічної безпеки. Бухгалтерія надала дані за останні два роки: коефіцієнт абсолютної ліквідності, рентабельність виробництва, частка нових моделей у загальному обсязі продажів та рівень плинності кадрів.

Завдання:

1. Які з наданих показників належать до фінансової стійкості, а які до інших сфер економічної безпеки?
2. Які додаткові показники слід врахувати для отримання повної картини (наприклад, для оцінки маркетингової чи інноваційної безпеки)?
3. Поясніть, як можна використати ці показники для розрахунку інтегрального показника та визначення, чи знаходиться підприємство в "зоні безпеки".

Кейс 4. Види економічної безпеки

Ситуація: Виробнича компанія "Металоконструкції UA" працює на ринку вже 15 років. Незважаючи на стабільний попит, власник хоче покращити захист підприємства від сучасних загроз.

Завдання:

1. Запропонуйте конкретні заходи, які компанія має впровадити для фінансової безпеки.
2. Які кроки необхідні для посилення виробничої безпеки (крім стандартного контролю якості)?

3. Опишіть, як компанія може забезпечити інформаційну та кадрову безпеку, враховуючи, що вони працюють із комерційною таємницею та мають висококваліфікованих інженерів.

Кейс 5. Вплив законодавства та історичний аспект

Ситуація: Невелике сільськогосподарське підприємство "АгроСвіт" спеціалізується на вирощуванні органічних овочів. Законодавство України щодо органічної продукції регулярно оновлюється. Керівник підприємства розуміє, що зміни можуть впливати на його бізнес.

Завдання:

1. Проаналізуйте, як нові вимоги до сертифікації органічної продукції можуть вплинути на правову та фінансову безпеку "АгроСвіту".
2. Поясніть, чому історичний аспект розвитку концепції економічної безпеки є важливим для сучасного підприємця, та які уроки можна винести з еволюції цього поняття.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Сучасне визначення економічної безпеки підприємства та її роль у стабільному розвитку бізнесу.
2. Аналіз рівнів економічної безпеки: від національного до рівня підприємства.
3. Основні функції та завдання системи економічної безпеки.
4. Принципи формування ефективної системи економічної безпеки на підприємстві.
5. Взаємозв'язок економічної безпеки з іншими видами безпеки (фінансовою, інформаційною, кадровою).
6. Класифікація загроз економічній безпеці: зовнішні та внутрішні чинники.
7. Деструктивний вплив загроз на функціонування підприємства та методи їх мінімізації.
8. Механізми виявлення та ідентифікації загроз економічній безпеці.
9. Оцінка рівня небезпеки загроз та розробка системи реагування.
10. Система показників фінансової стійкості (платоспроможність, ліквідність) як критерій економічної безпеки.
11. Використання показників ефективності виробництва для оцінки рівня економічної безпеки.
12. Показники інноваційної активності та їх вплив на конкурентоспроможність підприємства.
13. Кадрові показники та їх значення у забезпеченні економічної безпеки.
14. Застосування інтегральних показників для комплексної оцінки економічної безпеки.
15. Методи визначення граничних значень та зони безпеки підприємства.
16. Фінансова безпека: оптимізація грошових потоків та управління боргами.
17. Виробнича безпека: технологічна ефективність та якість продукції.
18. Інноваційна та маркетингова безпека: захист інтелектуальної власності та позиція на ринку.
19. Інформаційна безпека підприємства в умовах кіберзагроз.

20. Історичний аспект та еволюція концепції економічної безпеки в Україні.

Питання для самоперевірки

1. Що таке економічна безпека підприємства і як вона співвідноситься з національним та галузевим рівнями?
2. Назвіть основні функції та завдання економічної безпеки.
3. Охарактеризуйте ключові принципи формування системи економічної безпеки.
4. Поясніть взаємозв'язок економічної безпеки з іншими видами безпеки, наприклад, фінансовою та інформаційною.
5. Наведіть приклади зовнішніх та внутрішніх загроз для економічної безпеки підприємства.
6. Сформулюйте класифікацію загроз за сферами виникнення (фінансові, виробничі, тощо).
7. Яким чином деструктивний вплив загроз може позначитися на функціонуванні підприємства?
8. Опишіть механізми виявлення та ідентифікації загроз.
9. Які показники використовуються для комплексної оцінки економічної безпеки?
10. Поясніть, що таке "граничні значення" та "зони безпеки" у контексті оцінки економічної безпеки.
11. Охарактеризуйте сутність фінансової та інноваційної безпеки підприємства.
12. Які показники можуть бути використані для оцінки кадрової безпеки?
13. Як законодавчо-нормативна база та фіскальна політика впливають на бізнес-середовище?
14. Назвіть ключові елементи виробничої та маркетингової безпеки.

15. Поясніть, як змінювалися погляди на концепцію економічної безпеки протягом історії.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема 2. Система управління економічною безпекою підприємства

Кейс 1. Цілі та завдання системи управління

Ситуація: Виробнича компанія "ПромТех" за останні п'ять років успішно вийшла на регіональний ринок, але її керівництво стикається з новими викликами: відтік кваліфікованих кадрів, спроби недобросовісної конкуренції та підвищення ризиків витоку комерційної інформації. Керівник хоче створити систему економічної безпеки, але не знає, з чого почати.

Завдання:

1. Сформулюйте стратегічні та тактичні цілі для системи управління економічною безпекою "ПромТех".
2. Визначте, які завдання має вирішувати ця система для мінімізації негативного впливу загроз, з якими стикається компанія.
3. Поясніть, як ефективна система безпеки може підвищити інвестиційну привабливість "ПромТех".

Кейс 2. Принципи побудови ефективної системи

Ситуація: Будівельна компанія "Надійний Фундамент" має стабільну репутацію, але її система безпеки працює реактивно: проблеми вирішуються лише після їх виникнення. Це призводить до значних фінансових та репутаційних втрат. Керівництво вирішило побудувати нову, більш ефективну систему.

Завдання:

1. Запропонуйте, які принципи мають бути покладені в основу нової системи управління економічною безпекою "Надійного Фундаменту".
2. Поясніть, чому принцип превентивності та адаптивності є ключовим для цієї компанії.
3. Опишіть, як компанія може інтегрувати принцип комплексності та системності у свою діяльність.

Кейс 3. Організаційна структура та етапи процесу управління

Ситуація: Торгова мережа "Маркет Плюс" вирішила створити окремий відділ економічної безпеки. Наразі не існує чіткої структури та послідовності дій. Директор відділу потребує дорожньої карти, щоб запустити процес ефективно.

Завдання:

1. Запропонуйте можливу організаційну структуру відділу економічної безпеки "Маркет Плюс", визначивши ключові ролі та їхні функції.
2. Опишіть основні етапи процесу управління економічною безпекою, починаючи від діагностики і закінчуючи оцінкою ефективності.
3. Які інструменти можна використати на етапі моніторингу та прогнозування майбутніх загроз?

Кейс 4. Інструменти та механізми забезпечення

Ситуація: Інтернет-магазин "ТехноСвіт" постійно стикається з фішинговими атаками та спробами несанкціонованого доступу до даних клієнтів. Керівництво хоче посилити захист, використовуючи різні інструменти.

Завдання:

1. Запропонуйте конкретні правові та організаційні інструменти для захисту інформації в "ТехноСвіті".
2. Опишіть, які технічні та інформаційні механізми допоможуть запобігти кібератакам та витоку даних.
3. Які психологічні методи можуть бути застосовані для формування культури кібербезпеки серед персоналу?

Кейс 5. Взаємозв'язок системи зі стратегією підприємства

Ситуація: Компанія "ЕкоПак", що виробляє пакувальні матеріали з вторинної сировини, планує вийти на європейський ринок. Ця стратегія передбачає нові ризики, пов'язані з міжнародними стандартами, митними процедурами та конкуренцією.

Завдання:

1. Проаналізуйте, як стратегія виходу на європейський ринок пов'язана із завданнями системи управління економічною безпекою "ЕкоПак".
2. Які заходи з мінімізації загроз потрібно включити у стратегічний план розвитку компанії?
3. Обґрунтуйте, чому відсутність інтеграції системи безпеки у стратегічне планування може призвести до провалу нової стратегії.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Стратегічні та тактичні цілі системи управління економічною безпекою підприємства.
2. Роль управління економічною безпекою у забезпеченні стабільного функціонування бізнесу.
3. Мінімізація негативного впливу загроз: підходи та механізми.
4. Оптимізація використання ресурсів безпеки як фактор підвищення ефективності.
5. Вплив системи управління економічною безпекою на підвищення конкурентоспроможності.
6. Формування культури економічної безпеки в організації.
7. Принципи побудови ефективної системи управління: комплексність та системність.
8. Безперервність та динамічність функціонування системи економічної безпеки.
9. Превентивність та адаптивність: ключові принципи управління.
10. Економічна доцільність та ефективність заходів безпеки.
11. Організаційна структура системи управління економічною безпекою.
12. Функції та етапи процесу управління економічною безпекою.
13. Діагностика та моніторинг стану економічної безпеки.
14. Планування заходів із забезпечення безпеки: стратегічний та тактичний аспекти.
15. Контроль та оцінка ефективності системи управління економічною безпекою.
16. Прогнозування майбутніх загроз та розробка сценаріїв реагування.
17. Правові та організаційні інструменти забезпечення економічної безпеки.
18. Економічні та технічні механізми управління економічною безпекою.
19. Психологічні та інформаційні інструменти забезпечення безпеки.

20. Взаємозв'язок системи управління економічною безпекою зі стратегічним плануванням підприємства.

Питання для самоперевірки

1. Які основні стратегічні цілі ставляться перед системою управління економічною безпекою?
2. Назвіть та охарактеризуйте три ключові принципи побудови ефективної системи управління економічною безпекою.
3. Чому принцип превентивності є настільки важливим для управління економічною безпекою?
4. Як принцип адаптивності допомагає системі управління реагувати на непередбачувані загрози?
5. Поясніть, як можна забезпечити економічну доцільність системи безпеки.
6. Опишіть основні етапи процесу управління економічною безпекою.
7. Які інструменти використовуються для діагностики та моніторингу стану економічної безпеки підприємства?
8. Назвіть приклади правових, організаційних та економічних інструментів забезпечення економічної безпеки.
9. Як технічні та інформаційні інструменти допомагають в управлінні економічною безпекою?
10. Яким чином психологічні інструменти (наприклад, формування лояльності) впливають на кадрову безпеку?
11. Як система управління економічною безпекою взаємодіє зі стратегією підприємства?
12. Яким чином стратегічне планування допомагає мінімізувати майбутні загрози?
13. Які кроки включає процес прогнозування майбутніх загроз?

14. Поясніть, чому формування культури економічної безпеки є важливою частиною системи управління.
15. Охарактеризуйте роль відповідальності та підзвітності в системі управління економічною безпекою.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема 3. Особливості забезпечення економічної безпеки в організаціях різних форм власності та видів діяльності

Кейс 1. Економічна безпека приватних підприємств

Ситуація: Приватна логістична компанія "Логістик-Схід" спеціалізується на перевезеннях вантажів по Україні. Компанія має власні унікальні маршрути та базу клієнтів, але стикається з агресивною конкуренцією. Керівництво підозрює, що конкуренти отримують доступ до комерційної таємниці, оскільки регулярно пропонують клієнтам нижчі ціни за аналогічні послуги. Компанія не має окремого відділу безпеки і змушена діяти з обмеженими ресурсами.

Завдання:

1. Визначте, які основні виклики та загрози (включаючи рейдерство) стоять перед "Логістик-Схід" як приватним підприємством.
2. Запропонуйте, як компанія може захистити свою комерційну таємницю та інтелектуальну власність, враховуючи обмеженість її ресурсів.
3. Опишіть специфіку взаємодії "Логістик-Схід" з державними контролюючими органами (поліція, прокуратура) у разі підозри на недобросовісну конкуренцію.

Кейс 2. Економічна безпека державних підприємств

Ситуація: Державне підприємство "УкрЕнергоПостач", що відповідає за розподіл електроенергії в регіоні, має критично важливе значення для інфраструктури. Однак, підприємство стикається з неефективним управлінням, корупційними ризиками при проведенні тендерів та обмеженим бюджетним фінансуванням, що перешкоджає модернізації обладнання. Суспільство вимагає більшої прозорості у його роботі.

Завдання:

1. Проаналізуйте, як державне регулювання та суспільні очікування впливають на систему економічної безпеки "УкрЕнергоПостач".
2. Запропонуйте заходи, спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності підприємства.
3. Які ризики, пов'язані з корупцією та бюджетними обмеженнями, є найнебезпечнішими для цього підприємства?

Кейс 3. Економічна безпека малих та середніх підприємств

Ситуація: Сімейна пекарня "Смачна Випічка" працює на ринку п'ять років і має лояльних клієнтів. Однак, зростання цін на борошно, цукор та інші інгредієнти, а також відкриття поруч великого супермаркету з власним виробництвом, створили значні загрози для бізнесу. Власники не мають великих фінансових резервів.

Завдання:

1. Поясніть, чому малі підприємства мають високу чутливість до змін зовнішнього середовища.
2. Визначте, як залежність від ключових постачальників може стати загрозою для "Смачної Випічки".
3. Запропонуйте, які превентивні заходи та швидкі адаптації можуть допомогти пекарні вижити та зберегти клієнтську базу. Обґрунтуйте значення кооперації.

Кейс 4. Особливості економічної безпеки в різних видах діяльності

Ситуація: Компанія "IT-Innovations" розробляє унікальне програмне забезпечення для аграрного сектору. Її клієнт, агрохолдинг "Зелена Нива", використовує це ПЗ для моніторингу посівів. Обидві компанії потребують ефективної економічної безпеки, але стикаються з абсолютно різними ризиками.

Завдання:

1. Для "IT-Innovations" визначте основні загрози, пов'язані з її діяльністю, зосередившись на кібербезпеці, захисті

- інтелектуальної власності та відтоку кваліфікованих кадрів.
2. Для "Зелена Нива" опишіть, які ризики є найбільш критичними, враховуючи залежність від природних умов та цінових коливань на ринку.
 3. Обґрунтуйте, чому стратегії економічної безпеки цих двох компаній повинні кардинально відрізнятись.

Кейс 5. Регіональні та галузеві особливості

Ситуація: Будівельна компанія "Міцний Дім" працює в регіоні з високим рівнем конкуренції та значними ризиками, пов'язаними з отриманням дозвільних документів. Крім того, компанія має залежність від іноземних постачальників будівельних матеріалів, що робить її вразливою до валютних коливань та логістичних збоїв.

Завдання:

1. Проаналізуйте, які регіональні та галузеві особливості впливають на рівень економічної безпеки "Міцний Дім".
2. Опишіть, як компанія може мінімізувати фінансові та проєктні ризики, пов'язані з цими особливостями.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Економічна безпека приватних підприємств: основні виклики та методи захисту.
2. Протидія рейдерству та корпоративному шантажу як елемент економічної безпеки.
3. Захист комерційної таємниці та інтелектуальної власності у приватному бізнесі.
4. Взаємодія приватних підприємств з державними контролюючими органами.
5. Економічна безпека державних підприємств: специфіка та відповідальність перед суспільством.
6. Боротьба з корупцією та неефективним управлінням на державних підприємствах.
7. Забезпечення прозорості та підзвітності у сфері економічної безпеки державних компаній.
8. Особливості фінансування та бюджетні обмеження як фактори ризику для державних підприємств.
9. Захист прав акціонерів та інтересів інвесторів в акціонерних товариствах.
10. Вплив ринкової капіталізації на рівень економічної безпеки акціонерного товариства.
11. Роль наглядових рад та аудиторських комітетів у системі економічної безпеки корпорації.
12. Економічна безпека малих та середніх підприємств: висока чутливість до зовнішніх загроз.
13. Стратегія превентивних заходів та швидкої адаптації для забезпечення безпеки МСП.
14. Значення кооперації та об'єднань для підвищення економічної безпеки малих підприємств.
15. Особливості забезпечення економічної безпеки в промисловості та будівництві.
16. Управління репутаційними та інформаційними ризиками у сфері послуг.
17. Специфіка економічної безпеки в аграрному секторі: залежність від природних умов.
18. Кіберзагрози та захист інтелектуальної власності як ключові аспекти безпеки ІТ-сфери.

19. Ризики логістики та недобросовісної конкуренції в торговельних підприємствах.
20. Регіональні та галузеві особливості забезпечення економічної безпеки в Україні.

Питання для самоперевірки

1. Які основні виклики економічної безпеки існують для приватних підприємств, пов'язані з конкурентним середовищем та рейдерством?
2. Як впливає обмеженість ресурсів на можливість приватного підприємства реалізувати повноцінну систему безпеки?
3. Охарактеризуйте специфіку взаємодії державних підприємств з державним регулюванням.
4. Які ризики, пов'язані з корупцією та неефективним управлінням, є найактуальнішими для державних підприємств?
5. Як бюджетні обмеження впливають на фінансування системи безпеки в державних організаціях?
6. Поясніть, у чому полягає захист прав акціонерів як елемент економічної безпеки акціонерних товариств.
7. Чому малі та середні підприємства є особливо чутливими до змін зовнішнього середовища?
8. Які превентивні заходи є найефективнішими для малих підприємств в умовах обмежених ресурсів?
9. Охарактеризуйте основні ризики для промислових підприємств (виробничі збої, технологічне відставання).
10. Які загрози є ключовими для сфери послуг, зокрема ризики репутації та залежність від людського фактора?
11. Поясніть, у чому полягає специфіка економічної безпеки в аграрному секторі.
12. Які кіберзагрози є найбільш актуальними для підприємств ІТ-сфери?

13. Як логістичні ризики та недобросовісна конкуренція впливають на економічну безпеку в торгівлі?
14. Охарактеризуйте особливості управління ризиками в будівельному бізнесі.
15. Яким чином регіональні та галузеві фактори впливають на стратегію забезпечення економічної безпеки?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема 4. Система управління ризиками в підприємницькій діяльності

Кейс 1. Концепція та класифікація ризиків

Ситуація: Компанія "ФудЕкспорт", яка займається експортом української сільськогосподарської продукції, вирішила розширити свою діяльність на ринок Європейського Союзу. Керівництво розуміє, що новий ринок несе як можливості, так і значні ризики, але не має чіткої системи їх ідентифікації.

Завдання:

1. Визначте, які потенційні ризики можуть виникнути в діяльності "ФудЕкспорт" при виході на ринок ЄС.
2. Класифікуйте ідентифіковані ризики за джерелом виникнення (зовнішні/внутрішні) та за видами (фінансові, політичні, маркетингові, екологічні тощо).
3. Назвіть, які з цих ризиків можна віднести до допустимих, критичних та катастрофічних для бізнесу.

Кейс 2. Етапи процесу управління ризиками

Ситуація: Девелоперська компанія "БудМайстер" планує розпочати будівництво великого житлового комплексу. Це масштабний та довгостроковий проєкт, який вимагає систематичного управління ризиками від початку до кінця.

Завдання:

1. Опишіть, які етапи процесу управління ризиками має пройти компанія "БудМайстер" для забезпечення успішної реалізації проєкту.
2. Поясніть, що саме потрібно робити на етапі ідентифікації та оцінки ризиків для цього проєкту.
3. Запропонуйте, як компанія може забезпечити ефективний моніторинг та контроль ризиків протягом усього періоду будівництва.

Кейс 3. Методи ідентифікації та аналізу ризиків

Ситуація: Стартап "ТехноПростір" розробляє інноваційну онлайн-платформу для навчання. Перед виходом на ринок засновники хочуть провести всебічний аналіз ризиків. У них немає великих фінансових ресурсів для залучення дорогих консалтингових компаній.

Завдання:

1. Запропонуйте, які методи якісного аналізу (наприклад, SWOT-аналіз) можуть застосувати засновники для ідентифікації ризиків свого проєкту.
2. Опишіть, як вони можуть використати метод імітаційного моделювання (наприклад, метод Монте-Карло) для кількісної оцінки фінансових ризиків.
3. Поясніть, чим аналіз чутливості відрізняється від сценарного аналізу та як обидва методи можуть бути корисними для "ТехноПростору".

Кейс 4. Стратегії та інструменти управління ризиками

Ситуація: Приватна компанія "ЕнергоБуд", що спеціалізується на встановленні сонячних електростанцій, залежить від поставок обладнання з-за кордону. Непередбачувані зміни в митних тарифах та валютних курсах створюють значні фінансові ризики.

Завдання:

1. Визначте, які стратегії реагування на ризики (уникнення, прийняття, зниження, передача) можуть бути застосовані в цій ситуації.
2. Запропонуйте, як компанія може використати хеджування для захисту від валютних коливань.
3. Опишіть, як диверсифікація постачальників може допомогти мінімізувати ризики.

Кейс 5. Впровадження системи управління ризиками

Ситуація: Велика торгова мережа "ГрандМаркет" щороку стикається зі значними збитками через крадіжки, помилки в обліку та збої в логістиці. Керівництво вирішило впровадити комплексну систему управління ризиками.

Завдання:

1. Сформулюйте основні етапи впровадження системи управління ризиками в "ГрандМаркеті".
2. Опишіть, як можна інтегрувати цю систему в існуючу організаційну структуру компанії.
3. Запропонуйте, як можна використати інформаційні системи та технології для автоматизації процесів моніторингу та контролю ризиків.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Визначення та еволюція поняття "підприємницький ризик".
2. Класифікація ризиків за джерелом виникнення: зовнішні vs. внутрішні ризики.
3. Систематизація ризиків за наслідками: аналіз допустимого, критичного та катастрофічного ризиків.
4. Взаємозв'язок між ризиком та невизначеністю в підприємницькій діяльності.
5. Етапи процесу управління ризиками на сучасному підприємстві.
6. Ідентифікація ризиків: методи та інструменти.
7. Аналіз та оцінка ризиків: від якісного до кількісного підходу.
8. Розробка стратегій реагування на ризики: уникнення, передача, зниження, прийняття.
9. Моніторинг та контроль ризиків: забезпечення безперервності процесу.
10. Документування та звітність у системі управління ризиками.
11. Методи якісного аналізу ризиків: застосування SWOT-аналізу та методу Дельфі.
12. Кількісний аналіз ризиків: статистичні методи та їх обмеження.
13. Імітаційне моделювання: метод Монте-Карло для оцінки ризиків.
14. Аналіз чутливості та сценарний аналіз як інструменти прогнозування.
15. Страхування як механізм управління ризиками: види та ефективність.
16. Хеджування як інструмент захисту від фінансових ризиків.
17. Диверсифікація діяльності та інвестиційного портфеля як стратегія зниження ризиків.
18. Формування резервних фондів та внутрішніх політик як елемент управління ризиками.
19. Застосування інформаційних систем для ефективного управління ризиками.

20. Етапи та особливості впровадження комплексної системи управління ризиками на підприємстві.

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття "ризик" в підприємницькій діяльності.
2. Охарактеризуйте різницю між зовнішніми та внутрішніми джерелами ризиків.
3. Поясніть відмінності між допустимим, критичним та катастрофічним ризиками.
4. Назвіть та опишіть перші три етапи процесу управління ризиками.
5. Які методи якісного аналізу ризиків ви знаєте? Поясніть, як можна використати SWOT-аналіз для цієї мети.
6. Які кількісні методи аналізу ризиків застосовуються в менеджменті? Наведіть приклади.
7. Що таке аналіз чутливості та сценарний аналіз?
8. Опишіть основні стратегії реагування на ризики.
9. Які існують фінансові інструменти хеджування?
10. Як диверсифікація допомагає в управлінні ризиками?
11. Яку роль відіграє страхування в системі управління ризиками на підприємстві?
12. Поясніть, навіщо необхідно документувати та звітувати про ризики.
13. Які інформаційні системи використовуються для управління ризиками на підприємстві?
14. Як можна впровадити систему управління ризиками на малому підприємстві?
15. Яким чином формування резервів та фондів допомагає мінімізувати фінансові ризики?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема 5. Методичне забезпечення оцінювально-аналітичної системи економічної безпеки

Кейс 1. Принципи побудови оцінювально-аналітичної системи

Ситуація: Керівництво виробничого підприємства "Світоч" вирішило розробити власну оцінювально-аналітичну систему для моніторингу економічної безпеки. Наразі аналіз проводиться епізодично і не охоплює всіх аспектів діяльності.

Завдання:

1. Сформулюйте, які ключові принципи мають бути закладені в основу цієї системи (наприклад, комплексність, динамічність, об'єктивність).
1. Поясніть, чому для "Світоча" важливо забезпечити взаємозв'язок оцінювально-аналітичної системи з системою стратегічного управління підприємством.
2. Запропонуйте, як забезпечити прозорість та доступність інформації для керівництва та зацікавлених сторін.

Кейс 2. Джерела інформації для оцінки

Ситуація: Компанія "АгроДар", що займається експортом зернових, планує оцінити свою економічну безпеку. Для цього аналітик має зібрати та обробити великий обсяг даних.

Завдання:

1. Назвіть, які внутрішні джерела інформації (результати аудитів, фінансова звітність тощо) можуть бути використані для оцінки економічної безпеки "АгроДару".
2. Визначте, які зовнішні джерела інформації (аналітичні звіти, дослідження ринку, дані конкурентів) будуть корисними для цього аналізу.
3. Опишіть, як можна оцінити достовірність та актуальність отриманих даних.

Кейс 3. Оцінка фінансової складової економічної безпеки

Ситуація: Торговельна мережа "Гастроном" переживає падіння прибутку, і керівництво підозрює, що фінансова стійкість компанії під загрозою. Фінансовий аналітик має провести комплексний аналіз.

Завдання:

1. Проаналізуйте показники ліквідності та платоспроможності "Гастроному" на основі даних, що містяться у фінансових звітах. Зробіть висновки.
2. Запропонуйте, як можна використати Z-рахунок Альтмана для прогнозування ймовірності банкрутства компанії.
3. Опишіть, як аналіз грошових потоків може допомогти оцінити ефективність управління оборотним капіталом.

Кейс 4. Оцінка інших складових економічної безпеки

Ситуація: ІТ-компанія "Код-Майстер" стикається з високою плинністю кадрів та ризиком витоку інтелектуальної власності. Керівництво розуміє, що фінансовий аналіз недостатній, і потрібно оцінити інші компоненти безпеки.

Завдання:

1. Запропонуйте, які методичні підходи можна використати для оцінки кадрової складової економічної безпеки.
2. Опишіть, як можна оцінити рівень інформаційної безпеки (захист даних, кібербезпека) в "Код-Майстрі".
3. Визначте, які показники можуть бути використані для оцінки інноваційної безпеки, враховуючи специфіку ІТ-сфери.

Кейс 5. Комплексна оцінка та бенчмаркінг

Ситуація: Будівельна компанія "КомфортБуд" має стабільні фінансові показники, але її керівництво хоче зрозуміти, наскільки вона ефективна порівняно з конкурентами. Потрібно провести комплексну оцінку та бенчмаркінг.

Завдання:

1. Запропонуйте, як можна провести комплексну оцінку економічної безпеки "КомфортБуду", поєднуючи фінансові, виробничі, маркетингові та інші показники.
2. Опишіть, як компанія може провести **бенчмаркінг** своїх фінансових показників з показниками конкурентів.
3. Визначте, які висновки можна зробити на основі такого аналізу та як їх використати для розробки стратегії розвитку компанії.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Принципи побудови оцінювально-аналітичної системи: від комплексності до прогностичного характеру.
2. Роль внутрішніх аудитів та перевірок як джерела інформації для оцінки економічної безпеки.
3. Зовнішні джерела інформації: значення аналітичних звітів та досліджень ринку.
4. Методичний підхід до оцінки фінансової складової економічної безпеки.
5. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства.
6. Оцінка фінансової стійкості та автономії підприємства.
7. Аналіз ділової активності та рентабельності як індикаторів економічної безпеки.
8. Використання Z-рахунку Альтмана та інших моделей для прогнозування банкрутства.
9. Оцінка грошових потоків та управління оборотним капіталом.
10. Бенчмаркінг фінансових показників: порівняльний аналіз з конкурентами.
11. Методичні підходи до оцінки виробничої складової економічної безпеки.
12. Оцінка інноваційної безпеки: захист інтелектуальної власності та R&D.
13. Маркетингова безпека: оцінка позиції на ринку та репутації компанії.
14. Кадрова безпека: показники плинності, соціальної захищеності та лояльності персоналу.
15. Інформаційна безпека: методи оцінки кіберзагроз та захисту даних.
16. Екологічна безпека як фактор економічної стабільності підприємства.
17. Застосування інтегральних показників для комплексної оцінки економічної безпеки.
18. Взаємозв'язок оцінювально-аналітичної системи з стратегічним управлінням підприємством.

19. Визначення граничних значень та зон безпеки для ключових показників.
20. Роль внутрішнього та зовнішнього аудиту в системі оцінки економічної безпеки.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть три основні принципи побудови оцінювально-аналітичної системи економічної безпеки.
2. Як взаємозв'язок з системою стратегічного управління підвищує ефективність оцінки економічної безпеки?
3. Які внутрішні та зовнішні джерела інформації можуть бути використані для оцінки економічної безпеки?
4. Чому важливо використовувати Z-рахунок Альтмана та інші моделі прогнозування банкрутства?
5. Як бенчмаркінг допомагає оцінити фінансову безпеку підприємства?
6. Що таке ліквідність та платоспроможність і чому їх аналіз є ключовим?
7. Які показники використовуються для оцінки ділової активності та рентабельності?
8. Охарактеризуйте методичні підходи до оцінки виробничої складової економічної безпеки.
9. Які показники допомагають оцінити інноваційну безпеку?
10. Назвіть ключові показники для оцінки маркетингової безпеки.
11. Як можна оцінити кадрову складову економічної безпеки?
12. Які аспекти слід враховувати при оцінці інформаційної та екологічної безпеки?
13. У чому полягає комплексність та багатомірність оцінки економічної безпеки?
14. Поясніть, що означає прогностичний характер оцінювально-аналітичної системи.

15. Яким чином управління оборотним капіталом впливає на фінансову безпеку?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема 6. Економічна безпека в системі корпоративних відносин підприємства

Кейс 1. Захист прав акціонерів та інвестиційна привабливість

Ситуація: Акціонерне товариство "ТехноГруп" є однією з провідних компаній у своїй галузі, але останнім часом його ринкова капіталізація знижується. Міноритарні акціонери підозрюють, що керівництво ухвалює рішення, які не відповідають їхнім інтересам, а звітність компанії є недостатньо прозорою.

Завдання:

1. Поясніть, як захист прав акціонерів впливає на інвестиційну привабливість та ринкову капіталізацію "ТехноГруп".
2. Запропонуйте, як компанія може забезпечити більшу інформаційну прозорість та звітність для своїх акціонерів.
3. Опишіть, яка роль відводиться наглядовій раді та аудиторському комітету в забезпеченні економічної безпеки компанії.

Кейс 2. Ризики корпоративного управління та внутрішніх конфліктів

Ситуація: У компанії "ПрогресБуд" виник конфлікт між двома групами акціонерів, який паралізував ухвалення важливих стратегічних рішень. Це призвело до затримки в реалізації нових проєктів, що негативно вплинуло на фінансові показники.

Завдання:

1. Визначте, які ризики корпоративного управління можуть виникнути в результаті цього конфлікту.
2. Проаналізуйте, як цей внутрішній конфлікт впливає на економічну безпеку підприємства в цілому.
3. Запропонуйте механізми, які можуть допомогти вирішити конфлікт та запобігти подібним ситуаціям у майбутньому.

Кейс 3. Захист від недружніх поглинань та корпоративного шантажу

Ситуація: Середньорозмірне підприємство "ІННОВА", що працює в ІТ-сфері, стало об'єктом інтересу великої міжнародної корпорації. Керівництво "ІННОВА" підозрює, що потенційний "покупець" вдається до методів корпоративного шантажу, щоб знизити вартість компанії.

Завдання:

1. Поясніть, що таке недружнє поглинання та корпоративний шантаж.
2. Запропонуйте, які заходи захисту від недружніх поглинань може застосувати "ІННОВА".
3. Опишіть, як формування корпоративної культури може допомогти у захисті від таких загроз.

Кейс 4. Роль галузевих асоціацій та кластерів

Ситуація: Кілька підприємств легкої промисловості в одному регіоні стикаються зі схожими викликами: недобросовісною конкуренцією, непередбачуваною зміною регуляторної політики та обмеженим доступом до нових технологій. Вони вирішили об'єднати зусилля.

Завдання:

1. Обґрунтуйте, чому галузеві асоціації та об'єднання можуть сприяти підвищенню економічної безпеки окремих підприємств.
2. Поясніть, як формування регіональних кластерів безпеки може допомогти цим підприємствам.
3. Запропонуйте конкретні дії, які ці підприємства можуть спільно реалізувати для мінімізації ризиків.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Системний підхід до управління економічною безпекою в корпорації.
2. Захист прав акціонерів як пріоритетне завдання корпоративного управління.
3. Вплив інвестиційної привабливості та капіталізації на рівень економічної безпеки.
4. Аналіз ризиків корпоративного управління та шляхи їх мінімізації.
5. Механізми запобігання внутрішнім конфліктам та їх вплив на безпеку.
6. Роль інформаційної прозорості та звітності у забезпеченні корпоративної безпеки.
7. Стратегії захисту підприємства від недружніх поглинань.
8. Корпоративний шантаж: сутність, загрози та методи протидії.
9. Роль наглядових рад в системі управління економічною безпекою.
10. Функції та значення аудиторських комітетів у корпоративному управлінні.
11. Вплив репутації компанії на її економічну безпеку.
12. Галузеві асоціації та об'єднання як інструменти колективної безпеки.
13. Формування регіональних кластерів безпеки: досвід та перспективи.
14. Метод дисконтування як спосіб оцінки інвестиційного ризику.
15. Аналіз впливу корпоративної культури на рівень економічної безпеки.
16. Юридичні механізми забезпечення економічної безпеки корпорації.
17. Управлінські механізми захисту інтересів компанії та акціонерів.
18. Ефективне використання фінансових інструментів для зміцнення корпоративної безпеки.
19. Взаємозв'язок між корпоративним управлінням та економічною безпекою.

20. Кейс-стаді: аналіз успішного захисту від рейдерського захоплення в українській практиці.

Питання для самоперевірки

1. Чому захист прав акціонерів є першочерговим завданням корпоративного управління?
2. Яким чином інформаційна прозорість та звітність впливають на рівень економічної безпеки?
3. Охарактеризуйте ризики, пов'язані з недружніми поглинаннями та корпоративним шантажем.
4. Яка роль наглядових рад та аудиторських комітетів у забезпеченні економічної безпеки?
5. Як ринкова капіталізація впливає на рівень безпеки компанії?
6. Що таке метод дисконтування і як він використовується для оцінки інвестиційного ризику?
7. Чому формування корпоративної культури є важливим елементом економічної безпеки?
8. Як внутрішні конфлікти можуть загрожувати економічній безпеці?
9. Поясніть, як галузеві асоціації та об'єднання сприяють підвищенню безпеки підприємств.
10. Як регіональні кластери безпеки можуть допомогти компаніям?
11. Які фінансові, юридичні та управлінські механізми використовуються для забезпечення економічної безпеки?
12. Як підвищення інвестиційної привабливості через корпоративне управління впливає на безпеку?
13. Опишіть, як захист від корпоративного шантажу допомагає зберегти репутацію.
14. Яким чином дивідендна політика може впливати на відносини з акціонерами та їхню безпеку?

15. Які ризики корпоративного управління вважаються найнебезпечнішими?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема 7. Дослідження особливостей управління ризиком інноваційних проєктів

Кейс 1. Сутність та класифікація інноваційних ризиків

Ситуація: Стартап "ЕкоТехно" розробляє інноваційну систему очищення води для промислових підприємств. Технологія є унікальною, але потребує значних інвестицій. Керівництво стартапу має ідентифікувати всі потенційні ризики, щоб презентувати їх інвесторам.

Завдання:

1. Визначте та класифікуйте потенційні інноваційні ризики, з якими може зіткнутися "ЕкоТехно" (наприклад, технічні, ринкові, фінансові, управлінські).
2. Поясніть, чим ці ризики відрізняються від традиційних підприємницьких ризиків (наприклад, ризику дебіторської заборгованості).
3. Назвіть джерела виникнення цих ризиків у контексті проєкту "ЕкоТехно".

Кейс 2. Етапи та особливості управління інноваційними ризиками

Ситуація: Фармацевтична компанія "ФармІнновація" розпочала розробку нового лікарського препарату. Цей проєкт є надзвичайно ризикованим через високу вартість, тривалий період розробки та невизначеність результатів.

Завдання:

1. Опишіть, які етапи управління інноваційними ризиками має пройти компанія від початку розробки до виведення препарату на ринок.
2. Поясніть особливості ідентифікації ризиків на кожному з етапів (дослідження, розробка, клінічні випробування, комерціалізація).
3. Запропонуйте, як компанія може забезпечити ефективний моніторинг ризиків протягом усього життєвого циклу проєкту.

Кейс 3. Методи оцінки інноваційних ризиків

Ситуація: Автомобільний концерн "АвтоДрайв" розглядає інвестиції у виробництво електрокарів. Це новий напрям для компанії, тому важливо точно оцінити всі ризики.

Завдання:

1. Запропонуйте, які якісні методи аналізу (наприклад, матричний аналіз) можуть бути використані для оцінки ринкових ризиків.
2. Опишіть, як можна використати кількісні методи (наприклад, аналіз чутливості) для оцінки фінансових ризиків.
3. Поясніть, як аналіз дерева рішень може допомогти "АвтоДрайву" у виборі оптимальної інноваційної стратегії.

Кейс 4. Стратегії та інструменти мінімізації інноваційних ризиків

Ситуація: Харчовий холдинг "АгроПрод" вирішив інвестувати у створення лінії з виробництва біорозкладного пакування. Однак керівництво має сумніви щодо успіху проєкту.

Завдання:

1. Запропонуйте, які стратегії мінімізації ризиків може застосувати "АгроПрод" (наприклад, диверсифікація інноваційного портфеля).
2. Опишіть, як співпраця та партнерство з науковими інститутами можуть допомогти розподілити ризики та підвищити ймовірність успіху.
3. Поясніть, як використання гнучких методологій управління проєктами (Agile) може допомогти компанії швидко адаптуватися до змін.

Кейс 5. Особливості фінансування та ризики

Ситуація: Малий інноваційний бізнес "НаноСенс" розробив унікальний медичний сенсор. Проєкт потребує великих інвестицій для виробництва та комерціалізації, але традиційні банки не готові фінансувати його через високі ризики.

Завдання:

1. Опишіть особливості фінансування інноваційних проєктів та які ризики для інвесторів воно несе.
2. Запропонуйте, які альтернативні джерела фінансування можуть бути використані для "НаноСенс" (наприклад, венчурний капітал, бізнес-ангели).
3. Поясніть, як оцінка патентної чистоти може допомогти залучити інвестиції, мінімізуючи ризики інтелектуальної власності.

Презентація доповідей, аналітичних оглядів за темами:

1. Сутність та класифікація інноваційних ризиків.
2. Відмінності інноваційних ризиків від традиційних підприємницьких ризиків.
3. Джерела виникнення інноваційних ризиків: технічні, технологічні та ринкові аспекти.
4. Етапи процесу управління інноваційними ризиками: від ідентифікації до моніторингу.
5. Особливості ідентифікації інноваційних ризиків на різних стадіях проєкту (від ідеї до комерціалізації).
6. Методи якісної оцінки інноваційних ризиків: застосування експертних оцінок та SWOT-аналізу.
7. Матричний аналіз та аналіз сценаріїв в оцінці інноваційних ризиків.
8. Кількісні методи оцінки інноваційних ризиків: дисконтування грошових потоків.
9. Імітаційне моделювання (метод Монте-Карло) для прогнозування інноваційних ризиків.
10. Аналіз чутливості та застосування теорії ігор в управлінні інноваційними ризиками.
11. Використання дерева рішень для вибору оптимальних інноваційних стратегій.
12. Застосування критеріїв NPV та IRR з поправкою на ризик при оцінці інновацій.
13. Оцінка патентної чистоти та ризиків, пов'язаних з інтелектуальною власністю.
14. Аналіз ринку як інструмент визначення ризиків попиту та конкуренції.
15. Стратегії та інструменти мінімізації інноваційних ризиків.
16. Диверсифікація інноваційного портфеля як спосіб управління ризиками.
17. Роль досліджень, розробок, тестування та пілотування у зниженні ризиків.
18. Співпраця та партнерство (спільні підприємства, альянси) для розподілу ризиків.
19. Гнучкі методології управління проєктами (Agile, Scrum) та їх роль в адаптації до змін.

20. Особливості фінансування інноваційних проєктів та пов'язані з цим ризики.

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення **інноваційного ризику** та назвіть його основні види.
2. У чому полягає відмінність інноваційних ризиків від традиційних підприємницьких?
3. Опишіть основні етапи процесу управління інноваційними ризиками.
4. Які якісні методи оцінки інноваційних ризиків ви знаєте?
5. Як можна використати аналіз сценаріїв для оцінки інноваційних ризиків?
6. Поясніть, як метод Монте-Карло застосовується в оцінці інноваційних ризиків.
7. Яким чином аналіз дерева рішень допомагає обрати оптимальну інноваційну стратегію?
8. Як NPV та IRR з поправкою на ризик використовуються для оцінки інноваційних проєктів?
9. Опишіть, як проводиться оцінка патентної чистоти та ризиків інтелектуальної власності.
10. Які стратегії та інструменти використовуються для мінімізації інноваційних ризиків?
11. Як диверсифікація інноваційного портфеля допомагає знизити ризики?
12. Поясніть роль співпраці та партнерства у розподілі інноваційних ризиків.
13. Які особливості Agile та Scrum роблять їх ефективними для управління інноваційними проєктами?
14. Як тестування та пілотування допомагають мінімізувати інноваційні ризики?
15. Які ризики пов'язані з фінансуванням інноваційних проєктів?

Орієнтовні питання для заліку

1. Основні загальні риси понять «фінансове вирівнювання» та «економічна безпека регіону».
2. Стратегія і тактика забезпечення економічної безпеки підприємства.
3. Взаємозв'язок категорій «економічна безпека підприємства» та «ризик».
4. Роль і значення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах розвитку економіки України.
5. Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства.
6. Основні концептуальні положення управління економічною безпекою підприємства.
7. Фактори, які впливають на стан економічної безпеки підприємства.
8. Основні відмінності використання статичних та динамічних економіко-математичних моделей для оцінювання економічної безпеки підприємства.
9. Основні етапи методичного підходу до визначення рівня економічної безпеки України.
10. Відмінність індикаторів та критеріїв економічної безпеки на макро – рівні.
11. Відмінності між службою безпеки підприємства та службою його економічної безпеки.
12. Основні відмінності між показниками та індикаторами економічної безпеки підприємства.
13. Основні відмінності при використанні методів експертного оцінювання та економіко-математичних методів при проведенні оцінки рівня економічної безпеки підприємства.
14. Основні, для підприємства, принципи побудови системи економічної безпеки
15. Головні функції служби економічної безпеки підприємства.
16. Основні елементи організаційної структури щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.
17. Принципи створення раціонального потоку інформації про економічну безпеку підприємства.

18. Інтеграція підходів та методів до оцінки економічної безпеки підприємства.
19. Особливості використання факторного, кластерного аналізу та побудови багат шарового нейронного перцептрона при оцінюванні економічної безпеки підприємства.
20. Основні підходи до визначення економічної безпеки підприємства.
21. Основні відмінності кадрової та інтелектуальної складових економічної безпеки підприємства.
22. Особливості оцінювання ймовірності банкрутства підприємства.
23. Класифікація факторів загроз економічній безпеці в системі корпоративного управління підприємства.
24. Конфліктна поведінка. «корпоративний конфлікт»
25. Основні складові індексу дієвості наглядової ради.
26. Методики оцінювання корпоративного управління.
27. Світовий досвід забезпечення економічної безпеки підприємства
28. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства
29. Технологія моделювання стану економічної безпеки підприємства
30. Структуризація ризику, мети і завдань управління інноваційними проектами
31. Теоретичні засади ризик-менеджменту на підставі розробки механізму управління ризиками інноваційної діяльності підприємств.
32. Основні види проектних ризиків.
33. Розподіл ризику між учасниками реалізації інноваційного проекту.
34. Відмінність понять "ризик" і "невизначеність"
35. Основні етапи процесу управління ризиком інноваційних проектів.
36. Функції ризик-менеджменту та їх характеристики.
37. Основні принципи організації управління ризиком інноваційних проектів.
38. Характеристика принципу саморегулювання системи управління ризиком інноваційних проектів.

- 39 Характеристика інноваційної діяльності підприємства.
40. Характеристика форми організації робіт зі створення і розробки інноваційних проектів.
41. Фактори загроз економічної безпеки в системі корпоративного управління підприємства
42. Методичне забезпечення ідентифікації та оцінювання загроз економічної безпеки в системі корпоративного управління.
43. Роль держави у забезпеченні економічної безпеки підприємства.
44. Вплив глобалізаційних процесів на зміни в концепції економічної безпеки.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ:

Основні:

1. Азаренкова Г.М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах): навч. посіб. Львів: Новий Світ – 2000, 2023. 240 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [330.131.7(075.8)/A35]
2. Артими-Дрогомирецька З. Б., Негрей М. В. Економічний ризик: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2024. 318 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [330.131.7(075.8)/A86]
3. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. Львів: Арал, 2008. 384с.
4. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. К.: КНЕУ, 2004. 480 с.
5. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики / Внукова Н.М., Смоляк В.А. / Харківський національний економічний ун-т. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. 181 с.
6. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб./ [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. Київ: Правова єдність, 2021. 544 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [658:005.934(075.8/Е45-855132)]
7. Економічна безпека та управління ризиками в підприємницькій діяльності: методичні рекомендації до вивчення курсу з дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»/ Укл. Р.І. Жовнович, Н.П.Сисоліна. Кропивницький : ЦНТУ, 2024. 19с.
8. Куліков П.М., Іващенко Г. А. Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства: навчальний посібник / П. М. Куліков, Г. А. Іващенко. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2009. 152 с.
9. Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: Навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 464 с.
10. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб./ за заг. ред. Л. І. Донець. Київ: ЦУЛ, 2024. 472 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [330.131.7(075.8)/О-13]
11. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект [Електроний ресурс] /

Коваленко К.В. URL: <http://www.nbuu.gov.ua>

12. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. Н.П.Сисоліна. Кіровоград: КНТУ, 2014. 224с.

13. Судакова О. І., Гречко Д. В., Шкурупій А. В. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства [електронний ресурс]. URL:: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm.

14. Сулим М.В., Пенцак О. С., Можировська З. Г. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посіб. Львів: Новий Світ – 2000, 2023. 247 с. (Вища освіта в Україні). ЦНТУ. Читальний зал №2. [330.131.7(075.8)/C89]

15. Управління ризиками в логістиці: навч. посіб./ В. М. Гончарова, Р. Р. Ларіна, О. В. Балуєва та ін/. Львів: Магнолія 2006, 2025. 252 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [330.131.7:005.932/У67-343439]

16. Ткаченко А. М. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Venu/2010_1/21.pdf

Додаткові:

1. Аніщенко І. В., Пінчук Ю. Б. Оцінка ефективності реалізації та фінансове забезпечення програм розвитку малого бізнесу в регіоні. Економіка та держава, 2005. № 10. С. 29-33.

2. Ареф'єва О. В., Шнирко О. С. Суперечності розвитку як основне джерело загрози безпеці рівноваги економічних систем. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 3 (57). С.57-63.

3. Баженова О. В. Застосування системного підходу до аналізу економічної безпеки держави. Вісн. КНУ, сер. Економіка. Вип. 66-67. Київ: ВПЦ КНУ, 2003. С. 122-124.

4. Баженова О. В. Методика визначення оцінки економічної безпеки держави. Актуальні проблеми розвитку підприємницької діяльності в Україні : зб. наук. пр. за заг. ред. А. В. Шегди. Вип. 3. Київ: ВПЦ КНУ, 2003. С. 4-9.

5. Базилук А. В., Коваленко С. О. Тіньова економіка в Україні. Київ: КФ ДП НДЕІ Мінекономіки, 1998. 206 с.

6. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2011. 328с.

7. Бізнес-планування та управління проектами: навч. посіб./ П. Г. Ільчук, Р. В. Фешур, А. І. Якимів [та ін.]. 2-ге вид., доп та онов.. Львів: Новий Світ – 2000, 2023. 242 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [658:005.511(075.8/Б59-184114)].

8. Бондар Ю.А., Аблязова Н.Р., Жовновач Р.І., Ус Г.О. Концепція корпоративного контролінгу та економічних ризиків в системі маркетингового менеджменту інтеграційних підприємств і об'єднань акціонерних товариств. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*, 2024. №1 (31). С.276-290: [https://doi.org/10.58253/2078-1628-2024-1\(31\)-023](https://doi.org/10.58253/2078-1628-2024-1(31)-023)

9. Гичева Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства. Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 247: В 4 т. Том IV. Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. С. 634-636.

10. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Київський нац. ун-т технологій та дизайну. Київ. 2006. 16 с.

11. Гриньова В. М., Попов О.С. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія). Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. 324 с.

12. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі. Актуальні проблеми економіки. 2004. № 7 (37). С. 143-153.

13. Дмитришин, Б. В., Сисоліна Н. П. Програмне забезпечення оцінки та управління ризиками електронного бізнесу *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки : зб. наук. пр.* Кропивницький : ЦНТУ, 2024. Вип. 12 (45). С. 244–252. URI DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12\(45\).244-252](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).244-252)

14. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. Київ: КНЕУ, 2001. 526с.

15. Економічний аналіз / За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. Київ: КНЕУ, 2001. 540 с.

16. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм

забезпечення: [монографія] Київ: Лібра, 2003. 280 с.

17. Кривов'язюк І.В. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. Київ: Кондор, 2023. 366 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [658:005.334(075.8/К82-290554)]

18. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Каравела, 2012. 320с.

19. Останкова Л.А., Шевченко Н.Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками: навч.посібник. Київ : ЦУЛ, 2011. 256с.

20. Основи інформаційної безпеки: навч. посібник / С.В. Ковтун та ін. Кіровоград: КНТУ, 2012. 444с.

21. Сисоліна І.П., Кононенко Л.В., Сисоліна Н.П. Митне оформлення вантажів в умовах цифровізації: проблеми та перспективи № 66 (2024): Економіка та суспільство. Електронний журнал <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-131>

22. Сисоліна Н.П., Савеленко Г.В., Сисоліна І.П. Економічна безпека агропідприємств в умовах війни: можливості та загрози. № 65 (2024): *Економіка та суспільство* | *Економіка та суспільство (economyandsociety.in.ua)* DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-19>

23. Соціально-економічна безпека підприємництва: сучасний теоретичний дискурс: монографія. Львів: Магнолія 2006, 2025. 247 с. ЦНТУ. Читальний зал №2. [658:005.934/С69]

24. Хаджинова О.В., Жовновач Р.І., Щепка О.В. Забезпечення економічної безпеки виробничого підприємства у цифровому середовищі. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2024, №12(45). С. 224-236. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12\(45\).224-236](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).224-236)

25. Економічна безпека підприємства: Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів спеціальності 7.03050401 «Економіка підприємства за видами діяльності»/ Н.П.Сисоліна, Г.В.Савеленко. Кіровоград; КНТУ, 2014. 18с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ НА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ».....	13
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ».....	15
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ.....	19
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.....	19
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.....	25
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3.....	31
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4.....	37
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5.....	42
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6.....	48
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7.....	53
ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКУ	58
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ...	61

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання самостійної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Укладачі:

ЖОВНОВАЧ Руслана Іванівна, професор кафедри маркетингу та економічної теорії, доктор економічних наук ЦНТУ;

СИСОЛІНА Наталія Петрівна, доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи, кандидат економічних наук ЦНТУ.

Рецензент: **ШАЛІМОВА** Н.С., професор, декан факультету економічного, доктор економічних наук ЦНТУ